

Ellära. Laboration 2 Mätning och simulering av likströmsnät (Thevenin-ekvivalent)

Labhäftet underskrivet av läraren gäller som kvitto för labben. *Varje* laborant måste ha ett eget labhäfte med ifyllda förberedelseuppgifter och ifyllda mätvärden.

Ditt namn:

Kvitteras (Lärare):

Mål I denna laboration kommer Du att genomföra mätningar och simuleringar på likströmsnät. Du kommer vidare att erhålla ökad förståelse för spänningsdelning och ekvivalenta tvåpoler.

Utrustning

- Digital multimeter (DMM) Fluke45
- Spänningsaggregat
- RCL-meter
- Kopplingsdäck och komponenter

Litteratur Installera programvaran **Orcad Lite** på din egen dator hemma (eller **LTSpice**). Gå igenom presentationen ”**PSpice intro**”. Läs på hur programmet skall användas på skolans datorer.

Redovisning Kurvor och mätvärden sammanställs i labhäftet och redovisas för läraren under laborationspasset.

Förberedelseuppgifter, sammanfattning

F1: Volt-Amperemeter-koppling

Rita en figur över hur volt- och amperemetern skall kopplas för att mäta ström och spänning med så litet fel som möjligt i mätuppgifterna M1 och M2.

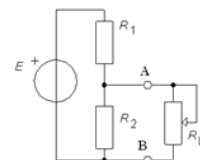
(Observera att det är tvåpolen som är mätobjektet, dvs det är *inte* R_L som skall mätas.)

F2: Belastad spänningsdelare

Ställ upp en ekvation för $I(U)$, innehållande konstanterna E , R_1 och R_2 samt variabeln U , när spänningsdelaren i L1 belastas. R_L skall *inte* ingå i uttrycket.

Rita in strömmen I som funktion av spänningen U i diagram1 när R_L varieras från 0 till ∞ . Komponentvärden: $E = 2V$, $R_1 = 330 \Omega$, $R_2 = 470 \Omega$

Symboler: V A

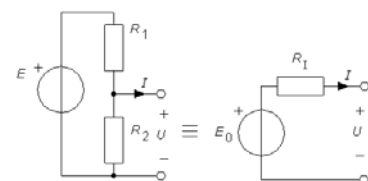

F3: Ekvivalent tvåpol

Beräkna en ekvivalent spänningstvåpol (Thevenin-ekvivalent E_0 , R_1) för nätet enligt M1.

Ställ upp en ekvation för $I(U)$, innehållande E_0 , R_1 , när spänningsdelaren belastas. Jämför ekvationen med den ekvation du erhöll i F2.

Rita in strömmen I som funktion av spänningen U i diagram2 när R_L varieras från 0 till ∞ .

Mätuppgifter, redovisning av förberedelser

M0: Mät resistanserna.

Mät med ohmmeter värdet på resistanserna R_1 , R_2 och mät $R_1 // R_2$.

Du kommer att använda värdena från denna mätning till att senare förklara eventuella avvikelser mellan uppmätta och beräknade kurvor i M1 respektive M2.

M0: $R_1 =$ [Ω] $R_2 =$ [Ω] $R_1 // R_2 =$ [Ω]

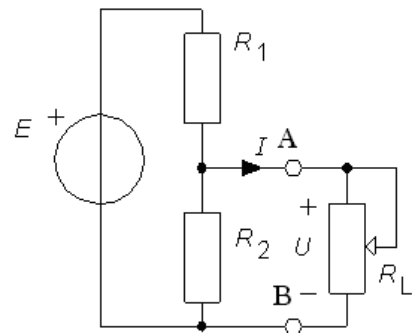
F1: Volt-Amperemeter-koppling

M1: I-U-karakteristik för belastad spänningsdelare.

Rita en figur över hur volt- och amperemetern skall kopplas för att mäta ström och spänning med så litet fel som möjligt i mätuppgifterna M1 och M2.

(Observera att det är tvåpolen som är mätobjektet, dvs det är *inte* R_L som skall mätas.)

Vidstående spänningsdelare skall kopplas upp och undersökas. Mellan spänningsdelarens utgång A och B ska en variabel resistans ($R_L = 1k\Omega$ potentiometer) anslutas. Vid ökad belastning (uttag av ström från spänningsdelaren) kommer utspänningen att sjunka. Komponentvärden är

$E = 2V$, $R_1 = 330 \Omega$, $R_2 = 470 \Omega$

F2: Belastad spänningsdelare

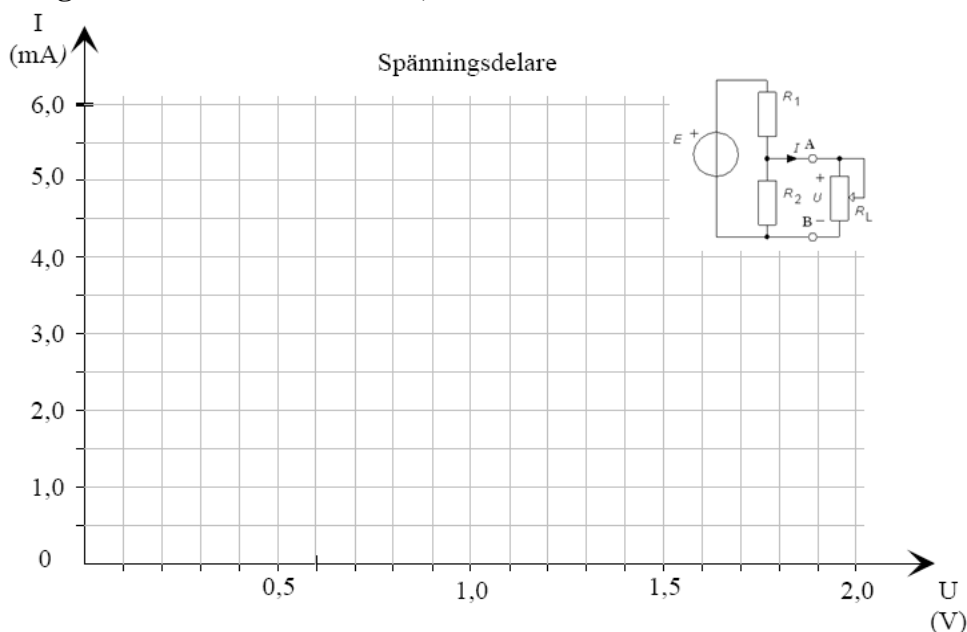
Ställ upp en ekvation för $I(U)$, innehållande konstanterna E , R_1 och R_2 samt variabeln U , när spänningsdelaren i M1 belastas. R_L skall *inte* ingå i uttrycket.

$$I(U) =$$

Förberedelsekurva: Rita strömmen I som funktion av spänningen U när R_L varieras från 0 till ∞ med de givna komponentvärdena.

F2, M1:

Diagram1. Förberedelsekurva, och mätvärden

Mätvärden:

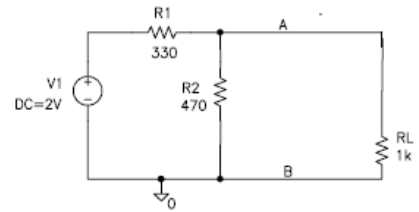
U [V]	I [mA]

För in mätvärden i diagrammet

Simulering.

Simulera med Pspice hur strömmen I varierar som funktion av U när Du ändrar värdet på R_L för spänningsdelarkretsen. Pspice behöver bara beräkna nätets likspänningspotentialer (dvs. Bias Point).

Rita I som funktion av U i diagram1 med hjälp av simuleringspunkterna.

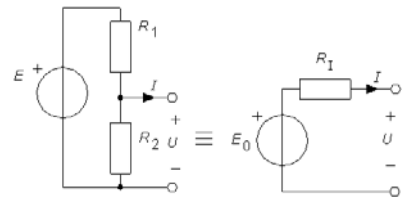
Automatisera simuleringen.

- Ett lite fiffigare sätt att simulera fram karakteristiken för spänningsdelaren är att lägga in en likspänningsgenerator i stället för R_L och göra ett DC-svep på den från 0 V till E_0 . (Se tutorial)
- Ett annat fiffigt sätt är att göra ett parametriskt svep med R_L . (Se tutorial)

F3: Ekvivalent tvåpol

Beräkna en ekvivalent spänningstvåpol (Thevenin-ekvivalent E_0 , R_1) för nätet enligt M1. Ställ upp en ekvation för $I(U)$, innehållande E_0 , R_1 , när spänningsdelaren belastas.

Jämför ekvationen med den ekvation du erhöll i F2.

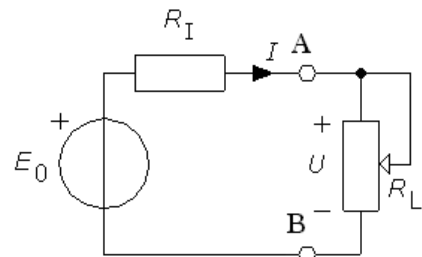
$I(U) =$

Förberedelsekurva: Rita strömmen I som funktion av spänningen U , när R_L varieras från 0 till ∞ i diagram2.

M2: Mätning på ekvivalent tvåpol

Koppla om nätet till den ekvivalenta tvåpol som motsvarar kopplingen i M1. Ställ in spänningskällan på värdet E_0 . Hur ”ordnar” Du med R_1 ? Rita i figur på hur du kopplar in voltmeter och amperemeter.

Upprepa motsvarande simuleringar och mätningar som i M1 för den ekvivalenta tvåpolen. För in mätvärdena i diagram2.

Rita dessutom en kurva över effekten i lasten $P_L (U \cdot I)$ som funktion av $R_L (U/I)$ i diagram3.

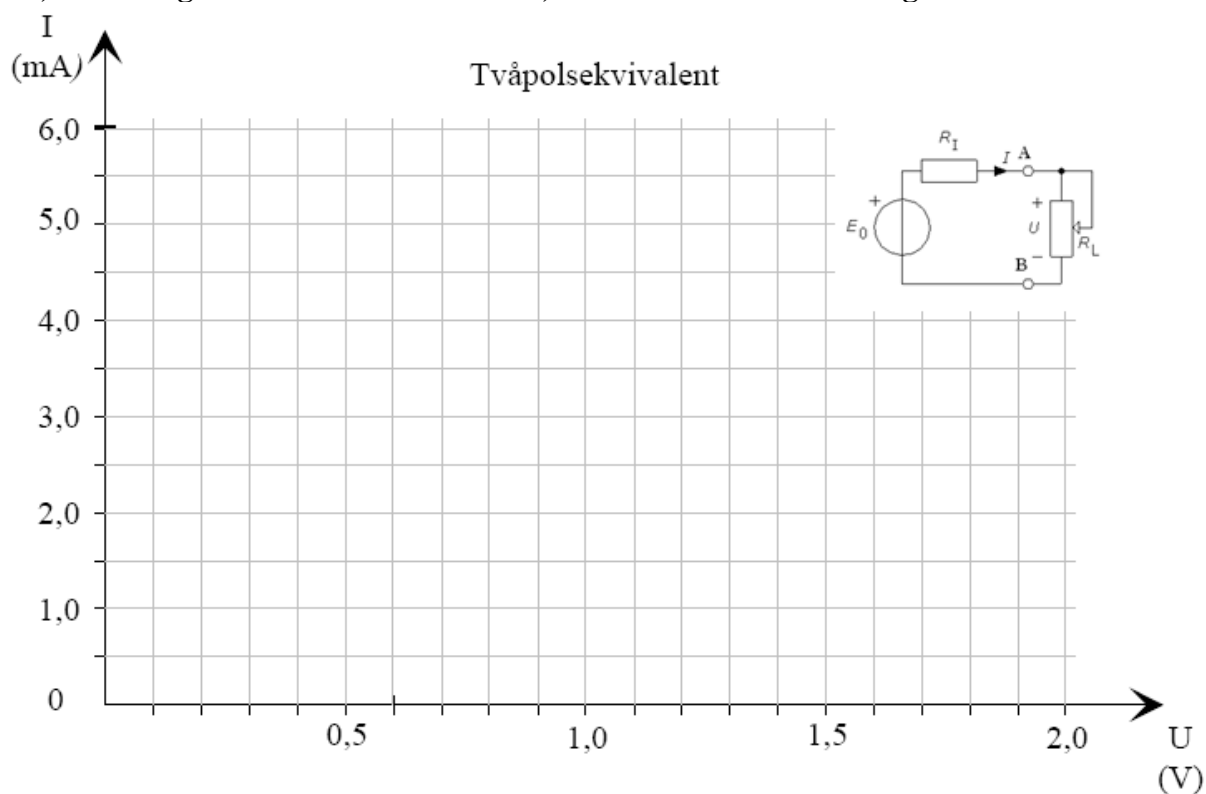
- Vid vilket R_L blir effekten maximal och hur stor är då den maximala effekten?
- Jämför med simuleringsskurvan.

Behåll kopplingen till labuppgift M3.

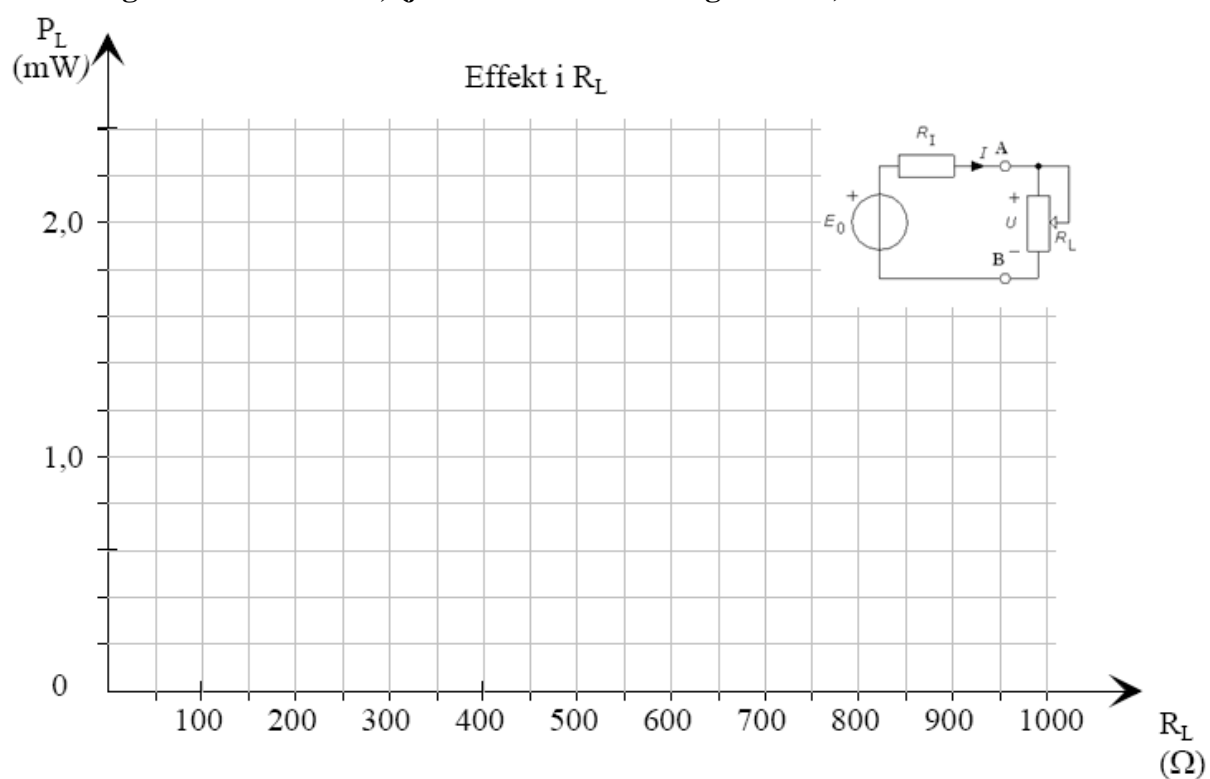
På Fluke45 kan både U och I mätas och visas samtidigt eftersom den har två displayer. Beräkna, även R och P ur mätvärdena. Tabellen är förberedd för nio mätningar.

U[V]								
I [mA]								
R[Ω]=U/I								
P[mW]=U·I								

F3, M2: Diagram2. Förberedelsekurva, och mätvärden/simuleringsvärden

M2: Diagram3. Mätvärden, (jämför med simuleringskurvan)

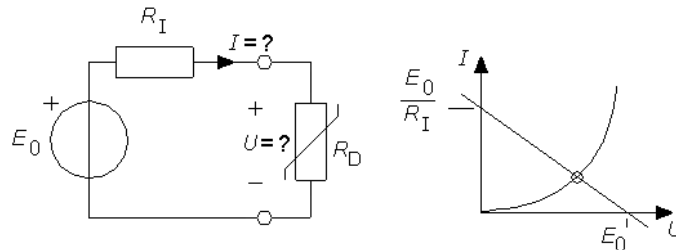
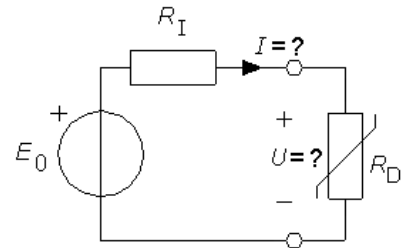

Maximal effekt $P_{Lmax} =$ [mW]   Vid $R_L =$ [Ω]

Din kommentar:

M3: Teori. Olinjär komponent (diod) ansluten till tvåpol.

Strömkrets-lärans lagar gäller bara för kretsar som enbart består av linjära komponenter. Om vi till exempel seriekopplar ett vanligt linjärt motstånd R_I med ett olinjärt motstånd R_D kan vi *inte* beräkna ersättningsresistansen R_{ERS} som $R_{ERS} = R_I + R_D$. Det olinjära motståndets resistans påverkas av strömmen genom det, som i sin tur bestäms av hela kretsens ersättningsresistans – det vill säga av det vi skulle beräkna!

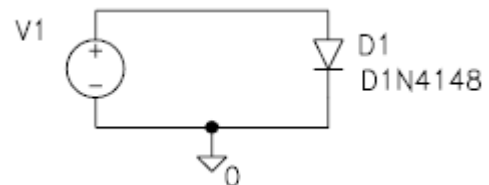

Den resulterande resistansen kan däremot bestämmas grafiskt. Tvåpolens I-U-karakteristik ritas tillsammans med den olinjära komponentens I-U-karakteristik i samma diagram. De båda komponenterna har endast en punkt, skärningspunkten, gemensam. Eftersom samma ström flyter i hela kretsen måste I (och därmed U) få just de värden som svarar mot kurvornas skärningspunkt. Detta är kretsens **arbetspunkt**.

Simulera dioden.

Som exempel på en olinjär komponent skall vi ansluta en diod, 1N4148, till nätet enligt M2. En diod är en komponent som i princip enbart kan leda ström i ena riktningen (framriktning) och spärrar strömmen i andra riktningen (backriktning). Beroende på hur man vänder den kan den alltså leda eller inte leda ström. I framriktningen är I-U-karakteristiken en exponentialfunktion.

Rita vidstående schema i Schematics (D1N4148 i eval). Gör ett likspänningssvep (DC-svep) från -5V till +1V så ser du att strömmen är nära noll i backriktningen och exponentiell i framriktningen.

Gör sedan ett likspänningssvep från 0V till 0.75V med steget 0.01 V. Rita i Probe upp kurvan för diodströmmen som funktion av diodspänningen.

Dioden tillsammans med tvåpolens ekvation i Probe.

Rita i Probe in även tvåpolens karakteristik i samma diagram som diodens karakteristik, enligt den ekvation som du härlett i F2. Sätt in siffervärden för E , R_1 och R_2 , gör Trace/Add i Probe och skriv in ekvationen för tvåpolens karakteristik (från förberedelseuppgift F3). Ekvationen skall innehålla x-variabeln, dvs. spänningen som sveps (V_{V1}).

Notera värdet på spänningen och strömmen i skärningspunkten. (Använd gärna markören för att läsa av värdet.).

Mätning. Anslut dioden till tvåpolen.

Koppla upp tvåpolen från M2 med dioden på kopplingsdäck och mät spänning U och ström I för dioden.

Diodens arbetspunkt	U [V]	I [mA]
Simulering		
Mätning		

(Simulering. Tvåpol med ansluten diod.)

Pspice kan naturligtvis lösa problemet med "tvåpol och diod" direkt. Simulera tvåpolen från M2 med ansluten diod (i stället för R_L), kör enbart **vilopunktsberäkning** (operational point) och läs ström I och spänning U för dioden ur figuren. Jämför simuleringarna med din mätning.

Denna sida kan användas till dina beräkningar.